

Bilaga 1

Underlagsmaterial

Så växte visionen fram

Så skapades Värmlandsstrategin

Grundläggande perspektiv

Trender och skeenden som påverkar Värmland

Värmlands möjligheter och utmaningar

Värmlandsstrategin 2014-2020

Innehåll

1 Om bilagan.....	3
2 Så växte visionen fram	4
3 Så skapades Värmlandsstrategin.....	6
3.1 Vi bygger vidare på tidigare erfarenheter	6
3.2 Delaktighet.....	7
3.3 Värmlandsstrategins sammanhang.....	7
4 Grundläggande perspektiv.....	10
4.1 De tre hållbarhetsdimensionerna	10
4.2 Fler horisontella frågor viktiga för Värmland	11
5 Trender och skeenden som påverkar Värmland.....	13
6 Värmlands möjligheter och utmaningar	18

1 Om bilagan

Region Värmland har i uppdrag från staten att samordna arbetet med att ta fram en regional strategi för hållbar utveckling och tillväxt. Den kallas för Värmlandsstrategin.

Värmlandsstrategin är hela Värmlands strategi. Det är en färdplan för hur Värmland ska utvecklas och uppfattas år 2020. Ambitionen är att skapa bästa möjliga förutsättningar för människor att bo och verka i Värmland – ett skönare liv.

Det du håller i din hand är en bilaga till Värmlandsstrategin. Bilagan syftar till att ge en bakgrund till huvuddokumentet Värmlandsstrategin 2014-2020. Bilagan innehåller dels en beskrivning om processen och skapandet av Värmlandsstrategin, dels en genomgång av vilka underliggande planeringsförutsättningar som processen har förhållit sig till samt vilka utgångspunkter som har varit vägledande i arbetet med att ta fram strategin. Bland annat finner du lite mer djupgående information om de så kallade grundläggande perspektiven som genomsyrar strategin och dess genomförande, till exempel social-, miljömässig- och ekonomisk hållbarhet.

Vidare återfinns här nio viktiga trender och skeenden som bedöms påverka Värmland fram till år 2020 samt en kortfattad beskrivning av Värmlands utmaningar och möjligheter.

2 Så växte visionen fram

Tidigt i arbetet med Värmlandsstrategin formulerades fyra olika riktningar för en vision. Riktningarna presenterades och bearbetades i flera forum bland annat med referensgrupper med företrädare för näringslivet, organisationer och offentlig förvaltning, via Region Värmlands hemsida, via Facebookgruppen Värmland och i olika arbetsgrupper.

De fyra riktningarna var:

- Ett öppet och kreativt Värmland som vi utvecklar tillsammans.
- Vi har Sveriges bästa livskvalitet.
- Vi är Sveriges mest öppna och nyskapande region!
- Europas mest attraktiva natur- och kulturregion.

Det som då framkom var att det finns väldigt olika sätt att se på en vision allmänt och specifikt för Värmland. Flera personer talade i termer av slogans trots att visionen primärt beskrevs som en ledstjärna för att mobilisera ett "internt" arbete.

För att inte skapa förvirring kring många olika budskap så ska Värmlands vision också fungera som ett varumärkeslöfte och kunna användas i ett profilerande arbete. Det finns en strävan att vara tydlig och att arbetet med att utveckla Värmland ska gå hand i hand med profileringsarbetet.

Uppfattningarna hos de som har diskuterat visionen varierade mycket. Från positiva till att uppfatta alla visionsvarianter som floskler. Synen varierade från att "Våga fokusera - alla vill ha med allt" och "Se till att visionen blir kaxig" till att önska att fler områden ska täckas in. Det uttrycktes bland annat som: "Vill ha både och – företagande/arbetskraft/kunskap och livskvalitet/naturen/närheten." Någon framförde att "en vision kan aldrig bli bra. Endera inkluderar den allt och blir luddig, eller så utesluter den för viktiga saker."

Det är med andra ord en utmaning att formulera en vision som inspirerar, utmanar och som många kan ta till sig.

Några alternativa formuleringar som föreslogs:

- Ett öppet och kreativt Värmland som vi utvecklar tillsammans mot ett hållbart samhälle.
- Ack Värmeland du sköna
- Öppen, nyskapande och kreativ.
- Öppet och kreativt Värmland alla säsonger.
- Stolt och frisk
- Värmland – ett bättre liv

Baserat på inspel om livskvalitet, ett bättre liv och stoltheten kring Värmlandsvisan växte förslaget Värmland – ett skönare liv fram.

Förslaget har diskuterats i arbetsgrupper med representanter för näringsliv, organisationer och myndigheter. Majoriteten av de som deltagit i mötena har varit positiva och sett Värmland – ett skönare liv som både en vision och ett varumärkeslöfte som kan användas mot såväl näringsliv, turister som boende.

Förutom att inspel för visionens utformning har inhämtats via ovan givna grupperingar bygger den även på kommunernas och Landstingets visioner och budskapsplattformar.

3 Så skapades Värmlandsstrategin

Värmlandsstrategin är vår gemensamma vägvisare för att skapa bästa möjliga framtid för människor och verksamheter i Värmland. Det gör vi genom att sträva mot att förverkliga vår gemensamma vision; *Värmland - ett skönare liv*.

Värmlandsstrategin har tagits fram med grund i det ansvar regering och riksdag har gett Region Värmland. I uppdraget ingår att ta initiativ till, samordna och driva det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet i Värmland.

3.1 Vi bygger vidare på tidigare erfarenheter

Värmlandsstrategin är en aktualisering och vidareutveckling av Värmlands tidigare regionala utvecklingsprogram *Värmland växer - och känner inga gränser 2009- 2013*. Att utveckla en region kräver idogt arbete från åtskilliga aktörer innan det är möjligt att skörda frukterna. Det är därför angeläget ta tillvara på det som hittills varit framgångsfaktorer.

I mångt och mycket kvarstår de utmaningar som identifierades under arbetet med det tidigare utvecklingsprogrammet. Här krävs fortsatta kraftfulla åtgärder. Därför kommer många pågående satsningar behöva fortsätta.

Under processen har dessutom behov av ett antal nya kompletterande åtgärder förts fram. De är:

- Större fokus på barn och unga
- Ökad öppenhet och tolerans
- Nyttja närheten till Oslo/Norge
- Karlstadsregionens roll som tillväxtmotor
- Kommunal service och planeringsfrågor
- Bredbandsutveckling
- Profilerings och ett tydligt varumärke

Dessa behov har vävts in i strategin.

Värmlandsstrategin skiljer sig också mot det tidigare programmet genom att den även innehåller en ny varumärkesplattform. Genom att arbeta med en strategi för regionen och varumärkesplattform för Värmland i en sammanhållande process säkerställer vi att utveckling och profilering av Värmland går hand i hand. Genom en harmonisering skapar vi förutsättningar för att profilering och marknadsföring kan bli ett kraftfullt verktyg i det framtida arbetet med att utveckla Värmland i den riktning som pekats ut i strategin.

Värmlandsstrategin innehåller också, till skillnad från det tidigare, konkreta och *mätbara* mål som kommer att följas upp.

Värmlandsstrategin utgår från Värmlands specifika förutsättningar, styrkeområden, unika tillgångar och utmaningar.

Andra viktiga utgångspunkter är den forskning som finns om vad som är gynnsamt för tillväxt och utveckling i en region, tidigare analyser om Värmlands utmaningar och möjligheter och de omvärldsanalyser som har tagits fram de senaste åren både inom Region Värmland och av utomstående analytiker.

Vi har också lagt vikt vid flera attitydmätningar som gjorts om hur utomstående ser på Värmland och värmlänningarna. Som bas för varumärkesarbetet har vi utgått från den tidigare varumärkesplattformen.

3.2 Delaktighet

Över 1 000 personer har bidragit med åsikter och tankar i arbetet med att formulera Värmlandsstrategin. Delaktighet och förankring har varit nyckelord för att strategin ska få acceptans och legitimitet.

I arbetet har vi involverat bland annat representanter från kommunerna, Landstinget i Värmland, näringslivet, Karlstads universitet, Länsstyrelsen och andra myndigheter. Föreningslivet, kulturlivet, Handelskammaren i Värmland, Företagarna och andra organisationer med engagemang i Värmlands utveckling har också deltagit. De har påverkat genom att delta i bland annat arbetsgrupper och referensgrupper. Även allmänheten har kunnat följa arbetets gång och påverka, exempelvis via ett stormöte och genom att svara på frågor på Värmlands facebookside, Twitter eller på regionvarmland.se.

När strategin är antagen går arbetet in i en genomförandefas som kommer fortsätta att ställa krav på delaktighet och förankring.

3.3 Värmlandsstrategins sammanhang

Den övergripande vägledningen för Värmlandsstrategin är EU:s strategi *Europa 2020*. Europa 2020 är EU:s tillväxtstrategi för de kommande tio åren. Ambitionen är att EU ska bli en smart och hållbar ekonomi för alla genom att uppnå hög sysselsättning, god produktivitet och stor social sammanhållning.

Tack vare EU:s regionalpolitik, sammanhållningspolitiken, tillförs för Värmland viktiga finansiella resurser för att utvecklas. För Värmland innebär sammanhållningspolitiken, och särskilt stödet från strukturfonderna, att vi kan förmera regionens egna satsningar och därigenom bidra till ett större mervärde för att uppfylla intentionerna i Europa 2020. Det finns därmed ett ömsesidigt beroende mellan det regionala tillväxtarbetet och EU:s

sammanhållningspolitik. Mot denna bakgrund omfattar Värmlandsstrategin samma tidsperiod som EU:s sjuåriga budgetcykel, 2014 till år 2020.

Värmlandsstrategin utgår även från nationella styrinstrument såsom *den nationella strategin för konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning*. Den nationella strategin är det nuvarande politiska styrdokumentet för den svenska regionala tillväxtpolitiken.

Det är också viktigt att Värmlandsstrategins inriktning stämmer överens med kommunernas och Landstingets långsiktiga planer och mål. Ett sådant exempel är kommunernas översiktsplaner. Lyckas vi med det kan insatserna som görs förstärka varandra. Region Värmland har gått igenom visionerna och budskapen i alla värmländska kommuner, Landstinget i Värmland, Karlstads universitet, Länsstyrelsen Värmland och många organisationer i länet.

Värmlandsstrategin måste även förhålla sig vissa till handlingsplaner eller politiska mål som redan är antagna i olika politiska styrda organisationer eller av staten givna på annat sätt. Det handlar till exempel om; Värmlands kulturplan 2013-2015, Värmlandsmodellen 2.0 - Klusterstrategi för 2013-2017, Bredbandsstrategin 2013-2020, Handlingsplanen för kompetensplattformar, Handlingsplan för jämställd tillväxt, Länstransportsplanen, Trafikförsörjningsprogrammet, Energi- och klimatstrategi för Värmland och de nationella jämställdhetspolitiska målen.

Så här ser Värmlandsstrategins sammanhang ut:

Figur 1: Värmlandsstrategins sammanhang

”Formera våra internationella samarbeten genom att: ta tillvara på våra långsiktiga samarbeten – kontinuitet. Utnyttja näringslivets internationella kontakter för att attrahera människor, kompetens och turism. Skapa ett varumärke/gemensam bild som kan exporteras (även av näringslivet) – Värmland som en internationell region för attraktionskraften.”

Citat från en av grupperna under Stormötet om Värmlandsstrategin på CCC den 17/1 2013.

”Våga vara bäst på att ta ny teknik i användning– i våra arbetssätt, i tjänster mot medborgare, kunder och andra och i våra kommunikationsmetoder. Den gemensamma drift och servicenämnden för alla 16 kommuner ger oss en unik möjlighet att ha ett helt län som ligger i framkant och inte bara enskilda orter/kommuner.”

Citat från en av grupperna under Stormötet om Värmlandsstrategin på CCC den 17/1 2013.

4 Grundläggande perspektiv

I Värmland ska vi gemensamt arbeta för att tillväxt och utveckling ska vara hållbar. Med det menas att vi ska skapa förutsättningar så att nuvarande och kommande generationer av kvinnor och män ska erbjudas sunda sociala, miljömässiga och ekonomiska förhållanden. Med hållbar menas att alla mänskliga resurser ska utvecklas och tillvaratas. Ekologiska värden behöver bevaras samtidigt som vi har en ekonomisk tillväxt.

”Det finns mycket fördomar mot grupper och individer som återfinns inom begreppet mångfald; HBT, funktionshinder, etnicitet. Det behövs ett lokalt förändrat samhällsansvar. Det viktigaste är att skapa arbetsplatser och att rekrytera mångfald. Uppmärksamma eldsjälar. Ha en eldsjälsgala! Utnyttja kommunernas teckentolkare till både förskola och äldreboende. Ge orienteringshjälp för dem som står utanför.”

Citat från en av grupperna under Stormötet om Värmlandsstrategin på CCC den 17/1 2013.

Värmlandsstrategin och genomförandet av den ska genomsyras av ett antal grundläggande perspektiv; de sociala, miljömässiga och ekonomiska hållbarhetsdimensionerna samt regionalt ledarskap, internationalisering och regional samplanering.

4.1 De tre hållbarhetsdimensionerna

De tre hållbarhetsdimensionerna (sociala, miljömässiga och ekonomiska förhållanden) stödjer varandra, men det finns målkonflikter. Genom att integrera dem tillsammans i Värmlandsstrategin ökar vi förutsättningarna för att förhindra konflikter, men vi tror inte att det går att undvika dem helt. Svåra avvägningar dem emellan kommer att vara en utmaning för det regionala ledarskapet framöver.

I Värmlandsstrategin (och i genomförandet av densamma) är vår syn att; den sociala hållbarheten är vårt **mål**, den ekonomiska är **medlet** och den miljömässiga ger **ramen** för tillväxten och utvecklingen.

Genom detta förhållningssätt väljer vi att se hållbarhetsdimensionerna som en helhet i stället för att ställa dem mot varandra. I en övergångsperiod kan vi dock vid vissa tillfällen behöva se såväl den sociala som den miljömässiga dimensionen både som ett medel och ett mål.

Så här kan de tre hållbarhetsdimensionerna förklaras ytterligare:

Den sociala dimensionen

Det råder idag en ojämn fördelning av makt och inflytande över samhällsutvecklingen. Inte bara i Värmland utan även i övriga Sverige och världen. Det är därför angeläget att det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet innefattar ett barn-, jämställdhets-, integrations- och

mångfaldsperspektiv. Det innebär att de perspektiven ska genomsyra vid utarbetandet och genomförandet av strategier, program och insatser. Vidare ska representation, delaktighet och inflytande ökas. Mot bakgrund av den demografiska utvecklingen och vikten av ökad social sammanhållning behöver alla mänskliga kompetenser och relationer synliggöras och ta tillvara.

Miljömässiga dimensionen

Miljö- och klimatförändringarna tillhör en av vår tids största utmaningar. Den nu rådande ekonomiska strukturen frestar på ekosystemet, bland annat sker ett överutnyttjande av råvaror. Forskning varnar för att oljetoppen snart är nådd och menar att det är dags att producera ekonomiska värden i den takt naturen klarar av att återskapa. I det regionala tillväxtarbetet måste vi ha kunskapen om ekosystemets villkor och nyttja klimat- och energiutmaningen som en möjlighet och som en drivkraft för teknik-, varu- och tjänsteutveckling inom alla branscher och arbeta för att förändra ohållbara konsumtions- och produktionsmönster.

Ekonomiska dimensionen

Utvecklingen sker allt snabbare i vår omvärld. Vår regions framtida konkurrenskraft och vår förmåga att kunna möta samhällsutmaningar kommer att avgöras utifrån vår förmåga till förnyelse och innovation. Inom ramen för Europa 2020 talar kommissionen om innovationer som unionens femte rörlighet och vikten av att bredda innovationsbegreppet till att innefatta såväl sociala-, design-, produkt- och tjänsteinnovationer.

Såväl EU som den nationella nivån betonar vikten av att stödja forskning och innovation på regional nivå, så kallad smart specialisering. Smart specialisering handlar om att regioner ser sina styrkor och väljer att prioritera ett antal satsningar där man har konkurrensfördelar. Tanken är inte att uppfinna något nytt utan använda det man redan är bra på (och redan arbetar med). Det handlar om att identifiera sina styrkor, prioritera och fokusera de regionala resurserna på det. "Specialisering" kan vara horisontell som exempelvis sociala innovationer eller entreprenörskapsatsningar. Att arbeta med förnyelse är därmed en viktig prioritet inom alla strategins åtgärder.

4.2 Fler horisontella frågor viktiga för Värmland

Det regionala ledarskapets roll som kraftsamlare

Ett kraftfullt regionalt ledarskap med förmåga att samla aktörer, göra tydliga satsningar på några få strategiskt viktiga områden och snabbt komma till beslut och genomföra långsiktiga satsningar har stor betydelse för Värmlands framtid. Att kunna uppvisa en samlad regional handlingsförmåga på såväl regional, nationell som internationell arena ökar Värmlands möjligheter att vara med och konkurrera med andra regioner.

Det gäller till exempel viktiga statliga satsningar inom områden som infrastruktur, högre utbildning och forskning eller arbetsmarknadsåtgärder eller EU- policyer.

Olika delar av Värmland har olika utvecklingsförutsättningar. Alla delar av Värmland måste få möjlighet att utvecklas. Att kunna hantera denna fråga är en av det regionala ledarskapets största utmaningar.

Bättre internationella kontakter stärker Värmland

Att bygga strategiska allianser internationellt är viktigt för Värmland. Näringslivet har ett högt exportberoende. Många företag i regionen har ägare utanför regionens gränser. Men det handlar också om att stärka Värmlands attraktivitet för kapital och kompetens i förhållande till andra regioner i Europa och världen.

Oavsett prioriterat område är det viktigt att anlägga ett internationellt perspektiv och att ha internationella referensramar. Ökade samarbeten och kontakter med aktörer från övriga världen ger inte bara ökade kunskaper, perspektiv och stimulans utan också möjligheten till en större kritisk massa. För Värmland är det viktigt att aktivt söka nya och speciellt bygga vidare på redan befintliga internationella samarbeten och kunskaper och se potentialen i samarbetet över nationsgränser. Att öka värmländska aktörers deltagande i EUs territoriella samarbete, sektors- och forskningsprogram är viktiga verktyg för att öka Värmlands internationella utblick.

Regional samplanering för att stärka Värmlands funktionella samband

De funktionella regionerna växer, det vill säga det område som människor bor, och verkar inom. Vi går mot en ökad regionalisering. Den fysiska planeringen är en uppgift för kommunerna. Vissa planeringsfrågor har dock konsekvenser över kommungränserna och sätter regionala avtryck. Därför är det angeläget att föra samtal om hur de funktionella sambanden i Värmland ser ut och hur de inverkar på strategins prioriterade områden.

I Värmland har arbetspendlingen inom länet ökat med cirka 30 procent sedan början av 1990-talet. Det är till exempel allt vanligare att människor bor i en kommun och arbetar i en annan. Den ökade rörligheten beror också på studiependling, inköp, fritids- och kulturaktiviteter och ökade transporter av varor. Vi ser också att en kommuns servicefunktioner allt oftare nyttjas av andra än de egna kommuninvånarna.

5 Trender och skeenden som påverkar Värmland

I det globala samhället påverkas vi lika mycket av stora händelser långt bort som av händelser nära oss. Om vi ska ha ett försprång och kunna dra nytta av olika skeenden behöver vi försöka förutse vad som kan komma att hända, även om det bara blir antaganden.

Det här är en kort genomgång av skeenden i omvärlden som troligen kommer att påverka Värmlands utveckling fram till år 2020.

Nio trender presenteras som kan sammanfattas så här:

1. Globaliseringen fortsätter
2. Gynnsam utveckling för råvaruutvinning
3. Allt äldre befolkning
4. Arbeta smartare och fler utbildade
5. Innovationer som nyckel till välstånd
6. Människor ökade rörlighet
7. Större fokus på regionförstoring
8. Omställning med hänsyn till miljö och klimat
9. Jobb och studier som attraktionskraft

1. Globaliseringen fortsätter

Vi har nu i flera decennier talat om globaliseringen som en av vår tids mest genomgripande kraft. Globaliseringen spänner över såväl ekonomi som politik, vetenskap och kultur. En rad indikatorer visar på en långsiktig men samtidigt tilltagande trend mot en världsekonomi som blir allt mer ömsesidig. Handels andel av den globala ekonomin ökar stadigt och utgör idag ungefär en tredjedel vilket kan jämföras med dryga 10 procent för fyrtio år sedan. Globaliseringstrenden antas fortsätta, men den kan också avstanna menar flera bedömare.

Det finns i princip två sidor av globaliseringen och de hänger ihop med varandra. Den ena sidan handlar om globaliseringens betydelse för det ökade välståndet i världen. Den andra handlar om globaliseringens innebörd i form av en ökande internationell konkurrens på allt fler områden. Den första utgår från det scenario som de flesta ekonomer verkar se som den mest sannolika och som innebär att kriserna de senaste åren kommer att leda till att de globala obalanserna delvis och successivt korrigeras utan alltför dramatiska politiska och ekonomiska konsekvenser och att utvecklingen i riktning mot en fortsatt globalt integrerad ekonomi fortsätter.

Den andra sidan utgår från en mer pessimistisk och politiskt präglad syn på läget i den globala ekonomin och förutspår i stället vad som måste beskriva

som ett trendbrott i den globala ekonomins utveckling. Trendbrottet som orsakas av att kriserna leder till ökad protektionism initierad av länderna inom Euroområdet och USA.

2. Fortsatt gynnsam utveckling för råvaruutvinning

Med en fortsatt snabb globalisering finns goda möjligheter till en gynnsam utveckling inom råvaruutvinningen och inom branscher med anknytning till skog, papper, metall, etcetera. En fortsatt god konkurrenskraft är dock i hög grad beroende av innovationskraften i dessa branscher. För att nya jobb också skall skapas krävs innovationer och kopplingar mellan gamla och nya branscher. Sammanfattningsvis finns för Sverige och därmed Värmland således ett fortsatt stort behov av industrinära innovationer för att upprätthålla vår konkurrenskraft i viktiga exportnäringar.

Det är förstas av största vikt att innovationerna också omsätts i produktiv produktion för att välbefinnande skall upprätthållas och tillväxt möjliggöras. Avgörande för Värmlands förmåga till konkurrenskraft är att utveckla innovationer både inom Karlstads universitet och i befintliga och nystartade företag.

3. Ett Värmland med allt äldre befolkning – både restriktioner och möjligheter

Värmland delar, delvis med hela västvärlden, några fundamentala demografiska förhållanden och utvecklingsdrag, nämligen att andelen äldre ökar snabbt de närmaste åren. Utvecklingen förväntas få stora konsekvenser för såväl ekonomi som för sysselsättning och välfärd.

En viktig konsekvens är att efterfrågan på välfärdstjänster, främst vård och omsorg, kommer att öka samtidigt som allt färre i arbete ska finansiera dem. Troligen kommer en ökad press på välfärdstjänsterna behöva mötas med rationalisering och produktivitetens utveckling. Vidare kommer pressen på mindre kommuner (och landstingen) att öka, såväl finansiellt som politiskt

Den ökade efterfrågan på välfärdstjänster kan innebära kraftigt ökad konkurrens om arbetskraft. Den demografiska utvecklingen är därmed inte bara en fråga för den offentliga sektorn. Den bristande tillgången på arbetskraft kommer att vara kännbar även för näringslivets verksamhet. För att hantera detta kommer det troligen att ställas stora krav på snabbare produktivitetens utveckling av välfärdstjänsterna.

Med en jämförelsevis högre försörjningskvot än i riket och en närhet till den norska arbetsmarknaden är risken att dessa effekter blir ännu mera uttalade i Värmland än i många andra delar av landet. Företag i Värmland måste vara ännu mer konkurrenskraftiga för att kunna konkurrera om arbetskraften med den egna regionens behov i offentlig sektor och den norska arbetsmarknadens efterfrågan.

Trots att demografiutmaningen skapar en ökad försörjningskvot innebär utmaningen också möjligheter. Främst handlar detta om att här ges en tydlig drivkraft för att utveckla högproduktiva lösningar, både inom välfärdstjänster och inom andra sektorer. Med den förväntade demografiska utvecklingen i andra delar av Europa och världen ger det stora möjlighet för den som är tidigt ute med innovativa lösningar inom det här området.

4. Vi måste arbeta ännu smartare och fler måste utbilda sig mer

Den internationella konkurrensen och den demografiska utvecklingen gör att vi behöver öka våra ansträngningar om vi vill bibehålla dagens välstånd och välfärd i Sverige, åtminstone relativt andra delar av världen. Det finns bara två sätt för att åstadkomma detta att jobba mera och jobba smartare. För att göra det i en global konkurrens krävs att vi har en kunskap som inte lätt kan kopieras. Idag investerar konkurrentländerna i Asien stort i utbildning, forskning och utveckling. Skall vi hänga med så måste vi också öka våra investeringar, i utbildning, i forskning och i utveckling – både i samhället och i företagen.

5. Innovationer och den svenska exportindustrin – nycklar till fortsatt välstånd

Vi måste också fortsätta vara innovativa. Vi som jobbar kommer alltså att tvingas jobba mera, men på grund av demografin (försörjningskvoterna) så kommer vårt samlade arbete att bli mindre. Därför ställs krav på ökad produktivitet i våra arbeten. Ökad produktivitet handlar till stor del om innovationer, som gör att värdet av våra varor och tjänster ökar och att vi kan vidmakthålla en hög internationell konkurrenskraft. Det är förstås av största vikt att innovationerna också omsätts i produktion.

Sveriges råvaruutvinning och den svenska basindustrin har i hög grad gynnats av utvecklingen i de nya tillväxtländerna, men en fortsatt god konkurrenskraft är i hög grad beroende av innovationskraften i dessa branscher. För att nya jobb också skall skapas så krävs mera av innovationer och kopplingar mellan gamla och nya branscher. Idéerna om kluster och innovationssystem är därför i högsta grad fortsatt relevanta i dessa avseenden. För Sverige finns det ett fortsatt stort behov av industrinära innovationer för att upprätthålla vår konkurrenskraft i viktiga exportnäringar.

6. Människors ökade rörlighet ställer nya krav på samhället

Samhällets rörlighet ökar allt mer. Kommuner, län och till och med länder "blir för små" i förhållande till hur våra liv ser ut. Till exempel skär kommunernas gränser många gånger tvärs genom människors vardag.

Regioner och kommuner som går före och arbetar för att bli större, effektivare och mer anpassade till den ökade rörligheten kommer att ha ett bättre utgångsläge i en ökande nationell press. Viktiga faktorer för att lyckas med detta är att öka förutsättningar för arbetspendling samt optimera redan befintlig infrastruktur.

7. Ju större regioner, desto bättre förutsättningar för tillväxt

Kopplingen mellan storleken på den regionala arbetsmarknaden och en uthållig befolkningstillväxt blir allt tydligare. Genom en större arbetsmarknad kan fler arbetstagare och arbetsgivare mötas och möjligheterna för bättre rekryteringar ökar. En större arbetsmarknad innebär ett mer diversifierat näringsliv som blir mindre struktur- och konjunkturkänsligt. Att verka för regionförstoring kommer fortsatt vara en av de viktigaste tillväxtbefrämjande faktorerna för en region. För Värmland kommer detta behov i framtiden vara än viktigare mot bakgrund av den förändrade befolkningsfördelningen. Regionförstoring i Värmland kan ske om möjligheterna att arbetspendla över större avstånd förbättras. En effektiv och attraktiv kollektivtrafik med korta restider, hög tillgänglighet och komfort kan tillsammans med nödvändiga förbättringar av väg- och järnvägsnätet möjliggöra detta.

8. Samhället ställer om av hänsyn till miljö och klimat

Miljö- och klimatförändringarna tillhör en av vår tids största utmaningar. Den nu rådande ekonomiska strukturen frestar på ekosystemet, bland annat sker ett överutnyttjande av råvaror. Forskning varnar för att oljetoppen snart är nådd och menar att det är dags att producera ekonomiska värden i den takt naturen klarar av att återskapa. Vi behöver därför ställa om samhället till samhälle baserat på ökad energieffektivitet och en ökande grad av förnybar energi och anpassa vårt samhälle till ett förändrat klimat. Samhällen som är energieffektiva kommer sannolikt att gynnas framför dem som inte är det. Sverige hör till de länder som har den högsta energikonsumtionen i världen, som en följd av vår industristruktur, vår höga levnadsstandard, vårt kalla klimat och vår glesa befolkningsstruktur. För Sverige kommer det innebära att satsningar på energieffektivisering och förnybara energislag troligen kommer att löna sig. Ett ökat stråktänkande i planeringen i regioner och ett ökat byggande i befintliga tätorter snarare än i spridd bebyggelse skapar förutsättningar för bättre energieffektivitet. Insatser för ökad kollektivtrafik är avgörande för energieffektivisering.

9. Jobb och studier viktigaste drivkrafter för val av bostadsort

Möjligheterna att få arbete styr fortfarande i mycket hög grad var man väljer att bosätta sig. Inom en arbetsmarknad spelar dock andra faktorer en viktig roll, såsom miljön, tillgången till fritidsaktiviteter med mera.

I Sverige är sambandet mellan befolkningsutvecklingen och arbetsmarknaden på den regionala nivån oomtvistligt. Regioner med växande befolkning har också de starkaste arbetsmarknaderna, oavsett hur man mäter. Lokalt kan det finnas undantag men då ofta beroende av tillgången till en närbelägen stark arbetsmarknadsnod.

Troligen kommer regionerna utanför storstadsregionerna fortsatt att ha svårt att hävda sig när det gäller att attrahera och behålla den arbetsföra befolkningen. Det ökade behovet av anställda inom välfärdstjänsterna kommer kanske att kunna kompensera för detta, men det är en utveckling som om den inte möts av en utveckling i privat sektor skapar ett beroendeförhållande mellan producerande regioner och serviceregioner. Regioner som lyckas fortsätta att investera i utbildning och arbete såväl i privat sektor som i offentliga tjänster kommer att klara sig bättre.

6 Värmlands möjligheter och utmaningar¹

En grundläggande förutsättning för ett framgångsrikt strategiarbete är att känna till regionens styrkor, möjligheter och utmaningar. Här nedan finns en mycket kortfattat beskrivning av Värmlands möjligheter och utmaningar relaterad till viktiga faktorer som vi vet har stor betydelse för regioners attraktivitet och tillväxt.

Att vända befolkningsutvecklingstrenden

Tillgången på människor i en region är avgörande för regionens ekonomiska och sociala utveckling. Människorna utgör grunden och kraften i den regionala tillväxten och utvecklingen. Befolkningen i Värmland har minskat med 6 % den senaste 40-årsperioden. Under samma period har den sammanlagda befolkningsökningen i riket varit 26 %. 40 % av denna tillväxt har skett i de tre storstadsområdena.

Konsekvenserna av befolkningsutvecklingen och utflyttningen av unga människor i Värmland som väljer att studera och jobba utanför regionen kommer att få betydande konsekvenser för regionens utveckling mot år 2020. Analyser och prognoser gällande Värmlands befolkning – och näringslivsutveckling visar att antalet arbetstillfällen i regionen förväntas öka samtidigt som den arbetsföra befolkningen minskar. I kombination med en åldrande befolkning och att närmare 24 000 personer kommer att lämna arbetsmarknaden på grund av uppnådd pensionsåldern står Värmland inför en betydande arbetskraftsbrist i regionen och en accelererande försörjningskvot. När det blir svårare för näringslivet att rekrytera kompetent personal finns det stora risker för företagsnedläggningar eller flytt av verksamheter till regioner som kan förse dem med kompetent arbetskraft. Eftersom andelen äldre ökar snabbt i länet finns det också risk för arbetskraftsbrist inom den växande, offentliga och privata, vård- och omsorgssektorn. Värmlands demografiska struktur och utflöde av unga värmlänningar långsiktigt riskerar att hämma näringslivets konkurrenskraft och därmed påverka Värmlands ekonomiska såväl som sociala utveckling. För Värmland blir det därför allt viktigare att vända den pågående trenden, det vill säga öka inflyttningen och minska utflyttningen, och framförallt att arbeta med attityden till öppenhet och tolerans för inflyttare vilket leder oss in på nästa utmaning.

Att skapa ett öppnare och inkluderande Värmland

---

¹ Avsnittet är inspirerat från skrivelse beslutade i regionstyrelsen 2011-11-23 angående Region Värmlands svar på erbjudande att identifiera och redovisa prioriteringar avseende länets framtida regionala tillväxtarbete fr.o.m. 2014 samt från publikationen *Utvecklingen i Värmland-fakta och statistik 2011*, rapport 8/2012 utgiven av Region Värmland.

Mot bakgrund av Värmlands demografiutmaning ställs det stora krav på regionen att kunna vända den svaga befolkningsutvecklingen så att vi kan möta generationsväxlingen på arbetsmarknaden och det ökade behovet av kompetent arbetskraft, så att det värmländska näringslivet bättre kan möta den allt hårdare konkurrensen. Därför behöver Värmland ha en stor öppenhet för nya värmlänningar och ta vara på alla människors kompetens. Viktiga parametrar för att vända den svaga befolkningstillväxten är att lyckas med arbetet att berätta om den värmländska arbetsmarknaden, möjligheten till universitetsstudier i regionen, den lockande livsmiljön, bredden av kulturutbud och upplevelser. Värmland drar inte idag fullt nytt av allas kompetens i arbetslivet. I både Värmland och riket är andelen sysselsatta kvinnor lägre än andelen sysselsatta män. När det gäller utlandsfödda är andelen sysselsatta lägre än för födda i Sverige. I bägge fallen är skillnaderna större i Värmland än i riket.

Stora inomregionala skillnader vad gäller utbildningsnivå

Befolkningens samlade kunskapsstock är en avgörande faktor för Värmlands utveckling. Vi vet att en höjd utbildningsnivå är den enskilda faktor som har starkast koppling till ekonomisk tillväxt och bättre hälsa. Framtidens jobb kommer i allt större utsträckning kräva högre utbildning. God tillgång till kunskap och kompetent arbetskraft är en avgörande faktor för att behålla och utveckla ett konkurrenskraftigt näringsliv och en stark offentlig sektor i Värmland. Det krävs därför att regionen arbetar med att skapa förutsättningar så att alla får en större möjlighet att kunna gå längre i utbildningskedjan samt det finns upparbetade samarbetsarenor mellan utbildningsanordnare och regionens arbetsliv så att förändrade kompetensbehov snabbt kan tillgodoses. Värmland har idag lägre utbildningsnivå än landet i genomsnitt. Vidare finns det såväl i Värmland som i riket stora skillnader mellan kvinnor och män genom hela utbildningskedjan. Kvinnor läser vidare på universitet eller högskola i större utsträckning än vad män gör och skillnaden mellan könen är större i Värmland än i riket. Kommuner som Karlstad och Hammarö ligger över riksgenomsnittet vad gäller högre utbildning avseende högskola och universitet.

Större arbetsmarknad med fokus på Karlstadsregionen

Till ytan är Värmland Sveriges åttonde största region. I Värmland finns Sveriges sjunde största funktionella arbetsmarknadsregion och sjunde största lokala arbetsmarknad. Ju större en arbetsmarknad är desto större är möjligheterna för fler arbetstagare och arbetsgivare att mötas och möjligheterna för bättre rekryteringar ökar. I Värmland skapas främst flest nya arbetstillfällen i Karlstad. Här finns även ett universitet. Att förbättra möjligheterna för arbetspendling till och från Karlstads är därför av stor vikt för hela Värmlands utveckling. Här är kollektivtrafik ett verktyg.

Ett unikt geografisk läge

Geografisk koncentration är en viktig drivkraft för tillväxt och utveckling. Både den interna tillgängligheten och kopplingarna till den större omvärlden är i mångt och mycket beroende av en god fysisk infrastruktur i form av vägar, järnvägar, hamnar och flygplatser. Värmland har ett unikt läge mellan de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Oslo. Från riksgåränsen är det bara 100 kilometer till Oslo. Värmlands strategiska geografiska läge nära den expansiva storstadsregion, Oslo, ger Värmland stora möjligheter vad gäller utveckling, förnyelse och samverkan. Tillväxtmotorn Oslo är en av Europas snabbast växande ekonomier. Norge utgör en av Värmlands viktigaste handelspartners samtidigt som vi har en stor arbetspendling dit. Varje vecka pendlar cirka 6 000 människor från sitt boende i Värmland till ett arbete i Norge. Den stora arbetspendlingen har resulterat i att delar av Värmland ingår i Oslos lokala arbetsmarknadsregion. Utöver arbetspendlingen är det många som flyttar mellan Värmland och Norge. Sammantaget flyttar det fler människor häremellan än mellan Värmland och Göteborg eller Värmland och Stockholm. Göteborg, med bland annat Skandinavien's största hamn, är viktig för det exportintensiva värmländska näringslivet. Stockholm med sina huvudkontor och myndigheter är en mötesplats för hela Sveriges näringsliv och offentliga sektor. Både företag, offentlig sektor och privatpersoner behöver lätt kunna ta sig dit. Tillgängligheten till dessa storstadsregioner är viktigt när det gäller allt från arbete och godstransporter till kultur och nöjen men Värmland har idag en stor utmaning då nyttan av regionens strategiska läge är underutnyttjat. Vissa brister i funktionaliteten avseende infrastruktur innebär dock att Värmland inte kan dra full nytta av sitt geografiska läge. Att arbeta med tillgänglighet för Värmland är därför ett nyckelord och tillika en förutsättning för att utveckla en attraktivare och konkurrenskraftigare region. För att Värmland ska kunna förstärka sin konkurrens, behålla och attrahera kompetent arbetskraft, utveckla nya tjänstenärningar och locka fler att välja Värmland är en välutvecklad fysisk infrastruktur angelägen.

Att öka innovationskraften

Förmåga till förnyelse är helt avgörande för att näringslivet ska bibehålla sin konkurrenskraft och för att samhället ska klara av större samhälleliga utmaningar. Förnyelsekraften genom nya produkter, processer och affärskoncept måste också vara hög. Det är en förutsättning för att produktiviteten ska öka. Därför behövs forsknings- och utvecklingsarbete både inom och utom företagen som bidrar till näringslivets förnyelse. Det gör det möjligt för nya verksamheter att växa fram och är en nödvändig förutsättning för näringslivets omvandling. Värmland har idag goda förutsättningar till innovation i regionen men utväxlingen är låg i

förhållande till förmågorna. Med andra ord har regionen ett välutvecklat innovationssystem men outputen är relativt svag. Primärt går detta att härleda till regionens utbildningsnivå, ett ensidigt näringsliv, liten andel entreprenörer som ser till att de nya kunskaperna omvandlas till varor och tjänster som når en växande marknad. Den låga andelen entreprenörer gör att förnyelsegraden och nyföretagande är lågt i regionen vilket hämmar förutsättningarna att skapa ett dynamiskt näringsliv och tillskapande av nya arbetstillfällen. I Värmland finns det stor potential i att fortsatt vidareutveckla det samverkansorienterade innovationssystemet för att därigenom rusta Värmland för den hårdare konkurrensen och ett mer diversifierat och kunskapsintensivt näringsliv. En nyckelspelare inom det regionala innovationssystemet är universitet. Om universitets ges förutsättningar att utvecklas vidare som samverkansuniversitet finns goda förutsättningar att stärka innovationsförmågan i regionen ytterligare. Anledningen till Värmlands framgångar är de korta kontaktvägarna mellan aktörerna, långsiktighet i finansieringen, tio nya professorer inom regionalt efterfrågade forskningsområden och ett engagerat näringsliv som bland annat samverkar i kluster. Värmland särskilt framgångsrikt vad gäller tjänsteforskning. I regionen finns Centrum för tjänsteforskning vid Karlstads universitet och Sveriges tekniska forskningsinstitut (SP).

Ökad bredbandstäckning för tillväxt och social inkludering

För att klara framtidens utmaningar och för att kunna dra nytta av den digitaliserade utvecklingen krävs en välutbyggt bredbandsinfrastruktur. Vidare är bredbandsutbyggnaden en förutsättning för att tillgång till framtida samhällstjänster. Snabbt bredband via fiber är viktigt för att alla hushåll, företag och verksamheter ska ha möjlighet att använda sig av elektroniska tjänster och service via bredband. Vi vet också att möjligheten till förnyelseförmågan inom näringslivet ökar och att vi ökar möjligheten till bra livskvalité på såväl landsbygden som i mer urbana miljöer. Bredbandstäckningen är idag mindre utbyggd i Värmland än vad den är i riket som helhet.

En konkurrenskraftig och klustrad industri men med ett starkt beroende av ett fåtal industrinäringar

Trots en konkurrenskraftig industri och ett näringsliv med en stark position inom ett par utpekade styrkeområden brottas Värmland med långsammare sysselsättningstillväxt i relation till riket. Grunden till detta är främst att det värmländska näringslivet under mycket lång tid haft betydande produktivitetökningar. Men i takt med att befintlig industri har anpassat sig till nya förutsättningar i omvärlden i syfte att behålla sin konkurrenskraft har inte det värmländska näringslivet breddas och diversifierats i den utsträckning som krävts för att möta den ökade globala konkurrensen. För Värmland är det viktigt att fler nya företag etableras för att skapa en

dynamik i näringslivet och nya arbetstillfällen. Värmland behöver helt enkelt fler kvinnor och män som ser entreprenörskap och företagande som självklara alternativ, liksom fler växande företag som vågar anställa fler. Vidare är det av största vikt att Värmland förmår öka antalet sysselsättningstillfällen i regionen för att människor ska ha möjlighet att bo kvar i Värmland men även visa sig attraktivt för inflyttning. Då den värmländska industrin är energiintensiv ställer det krav på att dels positionerar sig inom områden som förnyelsebar energi, energieffektiviseringar och miljöteknik för att säkerställa fortsatta produktions- och utvecklingsmöjligheter i Värmland.